

Toki Pona

Toki Pona je minimalistický umělý jazyk, který vytvořila kanadská lingvistka Sonja Lang v roce 2001.

Tahle strana popisuje veškerou gramatiku, zatímco druhá strana obsahuje celý slovník.

Abeceda

Toki Pona používá devět souhlásek (*j k l m n p s t w*) a pět samohlásek (*a e i o u*).

w se vyslovuje jako v angličtině.

Základní věty

Částice *li* odděluje podmět od přísudku:

soweli li moku. *Zvíře jí.*

jan li lape. *Člověk spí.*

Jelikož sloveso „být“ neexistuje, za částicí *li* může být i podstatné nebo přídavné jméno.

kili li moku. *Ovoce je jídlo.*

telo li pona. *Voda je dobrá.*

telo li moku. *Voda je pití.*

Pokud je podmět samostatné *mi* nebo *sina*, *li* se vynechá:

mi moku. *Já jím.*

sina pona. *Ty jsi dobrý.*

Nejednoznačnost

Oproti češtině je Toki Pona velmi nepřesná, a proto je velmi důležité znát kontext.

Slovesa nemají čas:

mi moku.
Jím. / Jedl jsem. / Budu jíst

Podstatná jména nemají číslo:

jan *člověk / lidé*

Slova mají obecný význam:

soweli *je jakýkoli suchozemský tvor, např.: pes, kočka, ovce...*

kili *je jakékoli ovoce nebo zelenina*

Slova mohou hrát roli různých slovních druhů:

telo *voda / mokrý / mýt*

pona *dobrý / zlepšit*

Přímé předměty

Částice *e* odděluje přímý předmět od zbytku věty:

soweli li moku e telo. *Zvíře pije vodu.*

mi telo e soweli. *Já myju zvíře.*

Modifikování slov

Přídavná jména stojí za slovem, které upravují:

jan lili *malý člověk = dítě*

tomo mi *můj dům*

pilin pona *cítit se dobře = být šťastný*

Zápor se tvoří slovem *ala*:

mi lape ala. *Nespím.*

jan ala li toki. *Nikdo nemluví.*

Když modifikujete výraz skupinou slov, oddělte je částicí *pi*. Všimněte si rozdílu:

tomo telo nasa *podivný vodní dům = podivná koupelna*

tomo pi telo nasa *dům podivné vody = hospoda*

jan wawa ala *žádní silní lidé*

jan pi wawa ala *nesilní lidé = slabí lidé*

Předložky

Slova lon, kepeken, tawa, sama, a tan mohou být použita jako předložky na konci věty:

mi moku lon tomo. *Jím v domě.*

mi moku kepeken ilo. *Jím přiborem.*

sina pona tawa mi. *Jsi dobrý pro mě. = Mám tě rád.*

mi sama sina! *Podobám se ti!*

ala je jediné slovo, které smí modifikovat předložku:

mi sama ala sina! *Nepodobám se ti!*

Složené věty

Několik podmětů oddělte *en*.

mi en sina li musi mute. *Já a ty jsme hodně zábavní.*

Když je několik přísudků, před každým zopakujte *li*.

soweli ni li lili li suwi. *Tohle zvíře je malé a roztomilé.*

Když je více přímých předmětů, před každým zopakujte *e*.

ona li jo e pipi e waso. *Má brouka a ptáka.*

To stejné platí i pro předložky:

mi pali e tomo kepeken palisa kepeken kiwen. *Postavil jsem dům pomocí větví a kamenů.*

Pokud vztah mezi těmito členy není „a“, ale „nebo“, tak místo zopakování použijte slovo *anu*.

ni li pona anu ike. *Tohle je dobré nebo špatné.*

pipi anu waso li tawa. *Brouk nebo pták se pohybuje.*

Souvětí pomoci la

Částice *la* vytvoří souvětí X *la* Y, které znamená „Když X, tak Y“ nebo „V kontextu X, Y“:

mi lape la ale li pona. *Když spím, všechno je dobré.*

tenpo pini la mi lape. *V ukončeném čase spím = Spal jsem.*

Pomocí *la* také lze přepsat předložkovou větu:

mi lape lon tenpo pimeja ~ tenpo pimeja la mi lape. *V noci spím.*

sina seli tan seme? ~ tan seme la sina seli? *Proč jsi horký?*

Předpřísudky

Slova *wile, kama, sona, lukin, ken, awen* a *alasa* mohou být použita jako předpřísudek. Stojí před slovesy a dodávají jim význam:

mi kama sona. *Budu vědět.*

waso lili li wile suli. *Malí ptáci chtějí vyrůst.*

Otázky

V ano/ne otázkách se zamění sloveso za „(sloveso) ala (sloveso)“:

sina ken ala ken lape? *Můžeš spát?*

soweli li wile ala wile moku? *Je kočka hladová?*

Nebo můžete přidat *anu seme („nebo co“)* na konec věty:

sina wile uta e mi anu seme? *Chceš mě políbit?*

Odpovídá se následovně:

Ano: (sloveso) / lon (pravda)
Ne: (sloveso) ala / ala (nikoliv)

Pro otevřené otázky vytvořte normální větu a neznámou informaci zaměňte za *seme*:

sina moku e seme? *Co jíš?*

seme li moku e kili mi? *Kdo snědl moje ovoce?*

Vlastní jména

Vlastní jména (jména lidí, míst nebo jazyků) začínají velkým písmenem a chovají se jako přídavná jména. Vždy jsou za podstatným jménem a jsou upraveny pro omezenou Toki Pona abecedu:

mi jan Kapijela. *Jsem Gabriela.*

ma Kanata li pona tawa lukin. *Kanada je hezká.*

mi toki ala e toki Seki. *Nemluví česky.*

Rozkazy

Zaměněním *li* za *o* vytvoříte rozkaz, doporučení nebo přání:

jan Ewa o lukin e ni! *Evo, podívej se na tohle!*

mi o pali. *Měl bych pracovat.*

pona o tawa sina! *Ať je ti dobře!*

Když je podmět pouze *sina*, tak se může vynechat:

o kute! *Poslouchej!*

Vynecháním rozkazu vytvoříte oslovení (jako 5. pád):

jan Toma o! *Tomáší!*

Citoslovce

Citoslovce vyjadřují výkřiky a občas jsou zkombinovány s *a*.

pona a! *Super! / Paráda!*

toki! *Děje se mluvení = Ahoj!*

lon! *Správně! / Přesně tak!*

moku pona! *Dobrou chuť!*

Čísla

Čísla vedle sebe se sčítají:

wan = 1   tu = 2   luka = 5
mute = 20   ale = 100

luka luka tu wan = 13

Pro řadové číslovky se před číslo vloží slovo *nanpa*.

jan nanpa wan li pona. *První člověk je dobrý.*

ni li ijo nanpa luka tu. *Tohle je sedmá věc.*

A... to je vše!

a	(zdůraznění, emoce)	kute	ucho, slyšící orgán; slyšet, poslouchat, dávat pozor	*namako	koření, ozdoba, dodatek	sina	ty, vy, tvoje, vaše
akesi	plaz, obojživelník, šupinatý tvor, plazící se tvor	la	(mezi kontextovou frází a hlavní větou)	nanpa	číslo, n-tý (řadová číslovka)	sinpin	čelit, předeek, stěna
ala	nikoliv, nic, ne, nula	lape	spánek, odpočinek	nasa	zvláštní, neobvyklý, hloupý, nenormální, nečekaný, opilý	sitelen	obrázek, podobizna, symbol, znak, písmo
alasa	lovit, hledat, zkusit	laso	tyrkysová, modrá, zelená	nasin	způsob, postup; cesta	*soko	houba
ale / ali	vše, všechno, veškerý, vesmír, 100	lawa	hlava, mysl; mozek; ovládat, vést, navádět; vláda, vedoucí; pravidlo, zákon	nena	výčnělek: hrbol, tlačítko, kopec, hora, nos	sona	vědět, umět, znát
anpa	spodek, skromnost	*leko	čtverec, krychle, blok	ni	to, toto, tohle, tamto	soweli	zvíře, šelma, suchozemský savec
ante	jiný, změněný, rozdíl	len	látka, oblečení, textilie, skrytý, tajný, soukromý	nimi	jméno, slovo	suli	velký, těžký, dlouhý, vysoký; důležitý, dospělý
anu	nebo, či	lete	studený; syrový, tepelně neupravený	noka	noha, chodidlo, pohybový orgán, kořeny	suno	slunce; světlo, jas, záře, svit, zdroj světla
awen	zůstat, zachovat, čekat, zastavit, chránit; pokračovat	li	(mezi podmětem a přísudkem kromě samostatného mi nebo sina)	o	hej! (vokativ nebo imperativ)	supa	ploché a vodorovný povrch, obzvlášť pro odkládání věcí: postel, podlaha, stůl, talíř
e	(před přímým předmětem)	lili	malý, nízký, krátký, mladý, málo; kus, část	oko	oko	suwi	sladký, vonný; roztomilý
en	(mezi několika podměty)	linja	dlouhá a ohebná věc: lano, nit, vlas, kožešina, čára	olin	mít silné citové pouto s: náklonnost, vděčnost, láska, soucit	tan	z, kvůli, příčina, původ
esun	obchod, výměna koupit, prodat, trh, veletrh, bazar	lipu	ploché a neohebný předmět: papír, karta, list; psaný text nebo dokument: kniha	ona	on, ona, ono, oni, ony	taso	ale, avšak; pouze, jedině
ijo	věc, předmět, jev, entita, bytost, hmota	loje	červená, načervenalá	open	začít, otevřít, zapnout; začátek	tawa	pohyb: chůze, třes, let, cestování; pro, k, z pohledu
ike	záporná vlastnost: špatný	lon	přítomný, existující, skutečný, pravdivý; na, v, během, v kontextu	pakala	poškozený, rozbitý; chyba	telo	voda, tekutina, kapalina, mokrá látka, nápoj
ilo	nástroj, nářadí, přístroj, zařízení	luka	ruka, dotyk, 5	pali	práce, aktivita, dělat	tenpo	čas, událost, situace, okamžik, období
insa	vnitřek, střed, mezi, prostředek, vnitřní	lukin	vidět, dívat se, prohlížet si, číst, sledovat; vizuální; oko, vidící orgán; zkusit	palisa	dlouhá a pevná věc: větev, tyč, prut, hůl, páteř, stěžen	toki	komunikovat, říct, myslet; rozhovor, příběh; jazyk
jaki	nechutný, nečistý, odporný, nehygienický, toxický, shnilý	lupa	díra, jáma; dveře, okno	pan	obiloviny, škrabovité potraviny, pečivo	tomo	vnitřní, domácí, pod střechou; budova, dům, místnost
jan	člověk, osoba, někdo	ma	země, půda; stát, území, svět, venek	pana	dát, poslat, poskytnout, položit, podat	*tonsi	nebinární, generově diverzivní
jelo	žlutá, nažloutlá	mama	rodič, předeek; tvůrce; správce, opatrovník	pi	(seskupuje slova do jednoho modifikátoru)	tu	dva; oddělit, rozpůlit
jo	mít, držet, nést, vlastnit, obsahovat	mani	peníze, měna; hodnotná věc, zlato, investice, dobytek	pilin	zkušenost, pocit, dotyk; srdce (fyzické i citové)	unpa	sex, mít sex s
kala	ryba, vodní tvor, mořský tvor, plovoucí tvor	meli	žena, manželka, přítelkyně	pimeja	tmavá, neosvětlená, tmavá barva, černá, fialová, hnědá	uta	ústa, rty, chřtán, konzumační otvor
kalama	vydávat zvuk; zvuk	mi	já, my, moje, naše	pini	končit, přestat; zavřít, vypnout; minulý; okraj, konec, závěr	utala	bojovat, soutěžit, bitva; soutěž, výzva; zápasit
kama	přijít, blížít se, přivolat; budoucnost; událost; stát se	mije	muž, manžel, přítel	pipi	hmyz, brouk, pavouk	walo	světlý, bílý, bílý
kasi	rostlina, květina, strom	*misikeke	lékařská věc nebo praxe: předpis, meditace, cvičení	poka	bok, strana; vedle, poblíž	wan	jedna; jediný, sjednotit, spojit
ken	smět, moct, schopnost; možnost možná, povolit	moku	jíst, pít, konzumovat; jidlo, jedlá věc	poki	nádoba: taška, krabice	waso	pták, létající či okřídlené zvíře
kepeken	pomocí (něčeho)	moli	smrt, mrtvý, zemřít; zabít	pona	kladná vlastnost: dobrý, příjemný, užitečný, klidný	wawa	síla, energie; sebevědomý, intenzivní, rázný; úžasný
**kije-tesan-takalu	mýval, kynkažu; medvídkovitý či lasicovitý tvor	monsi	záda, vzadu, za	pu	interagovat s knihou <i>Toki Pona: The Language of Good</i>	weka	chybějící, daleký; odstranit
kili	ovoce, zelenina, houba	*monsuta	strach, nervozita, hrůza; děsivý; děsivá věc: hrozba	sama	stejný, podobný; vrstevník, společník, navzájem	wile	chtít, touha, prosba, potřeba
*kin	také, navíc; vskutku	mu	(zvířecí zvuky či dorozumívání)	seli	oheň; topné těleso, chemická reakce	Pro konkrétnější online slovník navštívte linku.la .	
*kipisi	rozdělit, rozříznout; kus, část; ostrý, špičatý	mun	měsíc, nebeské těleso, hvězda	selo	vnější vrstva: kůže, slupka; vnější forma, hranice		
kiwen	tvrdý předmět: kov, kámen, dřevo	musi	zábava, hra, umění, zábavný, zajímavý, komický, hloupý	seme	co? který? jaký?	*Tato slova nejsou součástí knihy <i>Toki Pona: The Language of Good</i> . Přesto je používá většina komunity.	
ko	polotuhý předmět: pasta, prášek; tvarovatelný, lepkavý	mute	mnoho, spousta, velmi; množství, 20	sewi	výše, nad, nejvyšší část, něco na vrchu; vznešený, božský, svatý, nadpřirozený		
kon	vzduch, dech, vítr; podstata, duch, duše, přízrak	*n	hm, eh, emm (zvuk přemýšlení nebo pauzy)	sijelo	tělo, tvar, fyzický stav, trup	**Vzniklo jako aprílový vtip. Nemělo by být bráno seriózně.	
*ku	interagovat s knihou <i>Toki Pona Dictionary (2021)</i>			sike	kulatý předmět: míč, kruh, kolo, koule; roční		
kule	barva, pigment, kategorie, žánr, příchuť; rozmanitý			sin	nový, čerstvý; další		
kulupu	skupina, komunita, národ, společnost, firma, sbírka						